

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

**МУЗИЧНА ТА ХОРЕОГРАФІЧНА ОСВІТА
В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОГО
РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

**Матеріали і тези VIII Міжнародної конференції
молодих учених та студентів
(14-15 жовтня 2022 р.)**

2 том

ОДЕСА 2022

УДК: 37+78+792.8+008-021.1

Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства. Матеріали і тези VIII Міжнародної конференції молодих учених та студентів (Одеса 14-15 жовтня 2022 р.). — Т.2. — Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2022. — 163 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського». Протокол № 4 від 27.10. 2022 р.

Рецензенти:

Мартинюк Тетяна Володимирівна, доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри-професор кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі;

Демидова Віола Григорівна, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри сольного співу Одеської національної музичної академії імені Антоніни Нежданової.

Матеріали і тези друкуються в авторській редакції

©Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2022

пізнання, віддзеркалення та оцінки явищ у сфері музичного виконавства. Даний феномен формується в процесі виконавської підготовки на ґрунті логічної та емоційної складових під час створення художньо-виконавської інтерпретації, тому його структурними компонентами слід уважати: перцептивно-емоційний, когнітивно-аналітичний і художньо-інтерпретаційний.

Ван ЦЗІНЮАНЬ

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

Науковий керівник І. Левицька

*кандидат педагогічних наук, доцент
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ УЯВИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

***Анотація.** Автором розглядається питання розвитку творчої уяви майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки. Доведено, що ефективний розвиток творчої уяви майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва здійснюється на основі діяльності образного мислення та за допомогою спеціально організованої роботи, яка передбачає використання творчо-пошукових й аналітико-синтетичних прийомів.*

***Ключові слова:** творча уява, методи розвитку творчої уяви, форми роботи з музичними творами, цілісне художнє уявлення.*

DEVELOPMENT OF CREATIVE IMAGINATION OF FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF MUSICAL ART

***Abstract.** The author deals with the development of creative imagination of future specialists in the field of musical art in the process of piano training. It has been proved that the effective development of the creative imagination of future specialists in the field of musical art is carried out on the basis of the activity of imaginative thinking and with the help of specially organized work that involves the use of creative-research and analytical-synthetic techniques.*

***Keywords:** creative imagination, methods of developing creative imagination, forms of working with musical works, holistic artistic representation.*

Всебічний розвиток людини – провідна мета сучасної освіти України, згідно Закону України «Про освіту». Багата творча уява, котра органічно пов'язується з усіма психічними процесами – характерна складова гармонійної особистості. Ініціативність, оригінальність, винахідливість, бажання та готовність творити – неповний перелік рис, що формуються на базисі уяви. Це визначальні штрихи до портрету людини майбутнього, яка має гідно зустріти виклики сучасності, розсудливо підійти до розв'язання проблем як на особистісному, так і на загальнодержавному рівні (Концепція Нової української школи).

Запорукою розбудови та розквіту нашої держави є виховання творчої молоді, потенціал якої має спрямовуватися на розв'язання соціальних, політичних та економічних проблем, тобто на шлях прогресу. Розвиток творчості – складова частина всіх ланок сучасної освіти. Творчість неможлива без уяви, тому вирішення поставленого завдання значною мірою залежить від створення сприятливих умов для розвитку творчої уяви як під час навчання, так і поза ним, розширення спектру завдань для активізації даного психічного процесу. І в закладах освіти, й у сім'ї має бути позитивний психологічний клімат для самореалізації, розкриття кожним своїх здібностей, власного креативного потенціалу.

Постійне зацікавлення вчених питаннями розвитку уяви обумовлений тим, що в житті людини вона має надзвичайно важливе значення. Роботи Л. Балацької, В. Вундта, А. Денисюка, З. Новлянської, І. Розета, Я. Чеботової присвячені різнобічному висвітленню означеної проблеми.

Сучасною музичною педагогікою накопичено багато наукових знань, які безпосередньо чи опосередковано стосуються питань розвитку художньо-творчої уяви студентів-музикантів (В. Бутенко, І. Гринчук, А. Козир, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Стратан-Артишкова, Г. Шевченко, О. Щолокова та ін.).

Питання ролі уяви, творчого мислення в процесі інтерпретації музичних творів розкриваються в дослідженнях вітчизняних науковців Є. Бодіної, О. Бурської, О. Горбенко, С. Грозан, Є. Гуренко, Н. Згурської, О. Ляшенко, В. Москаленко, Е. Печерської, С. Хвошнянської та ін. Автори розглядають виконавський процес у діалектичній єдності таких компонентів як творче мислення, творча уява, слухове уявлення інтерпретатора; звуковий прообраз; виконавське втілення музичного твору. Також слід відмітити, що уява входить до структури музичних здібностей поряд з такими категоріями як почуття ритму, слух, музична пам'ять тощо.

Отже, проблема розвитку уяви є предметом вивчення широкого кола гуманітарних наук, зокрема філософії, педагогіки, психології, адже саме людина

як мегасистема – у полі зору їх дослідження.

Розглянемо, що саме вкладають вчені у визначення поняття уяви.

Наведемо словниковий варіант цього терміну: «Уява (фантазія) – психічна діяльність, яка полягає у створенні в думках образів та ситуацій, в цілому ніколи реально не бачених і не пережитих людиною» (Шапар, 2004, с. 560).

Серед решти багатьох визначень зустрічаємо такі.

«Уява – психічний (інтелектуальний) процес створення образів предметів, ситуацій, обставин шляхом установаження нових зв'язків між відомими образами та знаннями» (Варій, 2007, с. 315). А. Денисюк розглядає уяву як засіб виходу людини за межі реального світу (Денисюк, 2005). Звертається увага на її подібність до образного мислення, доповнюючи його, уява стає базисом людської творчості (Біла, 2002).

Аналізуючи роботи, які присвячені вивченню феномену уяви, І. Шишова виокремлює такі характерні особливості даного процесу. По-перше, уява – це бачення цілісного образу, компоненти якого поєднуються змістовно, а не формально (Шишова, 2008, с. 11). Друга властивість полягає в самостійному створенні, в «творчому характері» уяви. По-третє, уява як живий процес, будується щоразу наново, а не як повторення засвоєного. І, нарешті, авторка бере до уваги просторово-часові координати, стверджуючи, що уява – процес, який поступово розгортається в часі та просторі (аналогічно до музики чи танцю) (Шишова, 2008). Отже, уява є органічною частиною функціонування психіки людини, її неможливо штучно ізолювати від решти психічних процесів і явищ. Уява має спільні зв'язки з пам'яттю, мисленням, увагою, сприйняттям, відчуттями, емоційною сферою.

Слід зазначити, що робота уяви у всій багатогранності її взаємодії з іншими психічними процесами призводить до створення певних уявлень. Очевидна похідна уяви – емпатія. Остання дає змогу «приміряти» на себе почуття, думки, настрої іншого. Л. Балацька переконана, що взаєморозуміння людей можливе лише тоді, коли вони можуть уявити себе на місці іншого (Балацька, 1969, с. 4). Це стосується не лише безпосереднього спілкування, а й опосередкованого, наприклад, сприйняття творів мистецтва. Саме уява відіграє важливу роль у тому, що слухач, глядач або читач при зустрічі з прекрасним через діалогічне опосередковане спілкування з автором стає співтворцем.

Отже, музична уява – це елемент музично-творчої діяльності, спеціальна здібність до створення нових музичних образів шляхом перепрацьовування наявного змісту практичного, інтелектуального та емоційного досвіду особистості. Робота уяви залежить від кількості та якості вражень, чим більші та різноманітні враження виникають у свідомості людини, тим багатше стає уява. Найхарактернішою рисою творчої уяви її є варіативність, завдяки чому

музичний твір сприймається або виконується кожного разу по-іншому.

Індивідуальний характер гри на фортепіано дозволяє ефективно розвивати творчу уяву на основі діяльності образного мислення. Поступовість такого процесу передбачає послідовність її розвитку у майбутніх фахівців в галузі музичного мистецтва. Можемо виокремити наступні етапи розвитку творчої уяви.

I етап. Організація навчально-практичної діяльності здобувачів на основі роботи з художнім образом. Тут важливим є виконання музичних творів з різними емоційними забарвленнями, створення імпровізаційних побудов, редагування п'єс, їх інтерпретація (вербальна, музично-інтонаційна тощо).

II етап. Розширення власного виконавського досвіду, залучення відповідних знань. На цьому етапі характерним є активна участь майбутніх фахівців у концертних виступах, конкурсах, фестивалях, їх аналіз. Для надання студентам відповідних знань передбачено вивчення наукової літератури, присвяченої дослідженню особливостей музичного виконавства.

III етап. Усвідомлення значення власного «Я», неповторності внутрішніх особистісних позицій. Дана робота спрямована на самостійний пошук виконавського втілення художнього образу, вдосконалення артистичних якостей, підкреслення оригінальності виконання (Віннічук, 2009).

Характерним для зазначених етапів є використання методу творчого уроку, що дозволяє активізувати необхідні психічні процеси.

Головними завданнями творчого уроку можна вважати стимулювання виконавської діяльності, виявлення нового у відомому, тобто посилення пошукової, слухової активності; створення атмосфери самостійної постановки проблем, а саме – усвідомлення і засвоєння музичного матеріалу через запитання, активізацію образного мислення; аналіз проблеми інтерпретації з різних точок зору і на цій основі виявлення загальних стильових рис; формування вміння прогнозувати результати виконавської діяльності, слуховий самоконтроль; висвітлення твору як ціннісного явища культури; забезпечення на заняттях атмосфери співтворчості, коли в ієрархії цінностей провідною є особистість (Сюй Фейфей, 2017).

Для розвитку творчої уяви здобувачів вищої освіти у практиці фортепіанного навчання досить ефективно може використовуватися метод фокальних об'єктів, сутність якого полягає в тому, що частина одного головного об'єкта вимушено пов'язується з іншими об'єктами, які випадково потрапили в зону уваги. Це дозволяє розглядати з нової точки зору головний об'єкт, а також дає змогу умовно вийти за межі звичайних уявлень про нього. Метод фокальних об'єктів передбачає безліч комбінацій за рахунок розширення зони дослідження нових явищ. Наприклад, можна взяти незнайомий музичний твір та підібрати до

нього декілька назв. Потім їх записати та виконати музичний матеріал відповідно до обраних варіантів. При кожному виконанні важливо аналізувати зміни засобів музичної виразності (Сюй Фейфей, 2017).

У контексті зазначеної проблеми доцільно також використовувати такі завдання, а саме: виконати головні фрагменти музичного твору, використовуючи при цьому прийом інтонаційного перебільшення; відтворити повністю композицію за розробленими різними редакторськими варіантами; порівняння музичних образів.

Використання таких спеціальних завдань на заняттях з музично-інструментальної підготовки, на нашу думку, має потенціал щодо активізації слухової фантазії студентів, посилення їх асоціативних вражень, побудови оригінальної трактовки музичних творів та їх виконання.

Добір музичних творів з точки зору художнього, творчого розвитку студентів можливо здійснювати відповідно педагогічної доцільності, що забезпечує яскравість образного сприйняття й відтворення музики, поступове та послідовне ускладнення завдань, індивідуальний підхід, який враховує характер здібностей і потреб кожного піаніста (Сюй Фейфей, 2017).

Таким чином, розвиток творчої уяви студентів на індивідуальних заняттях з фортепіано відбувається на основі діяльності образного мислення та за допомогою спеціально організованої роботи з акцентом на творчо-пошукових й аналітико-синтетичних прийомах.

Література

1. Балацька, Л. К. (1969). *Розвиток уяви в молодших школярів*. Київ: Радянська школа.
2. Біла, І. М. (2002). Аналогія як засіб розвитку творчої діяльності. *Проблеми загальної та педагогічної психології*, IV, ч. 3, 22–28.
3. Варій, М. Й. (2007). *Загальна психологія*. Київ: Центр учбової літератури.
4. Віннічук, І. П. (2009). До проблеми детермінування уяви. *Актуальні проблеми психології*, 12(8), 42–52.
5. Денисюк, А. С. (2005). *Уява і творчість молодших школярів*. Луцьк: РВВ «Весна» Волинського державного університету імені Лесі Українки.
6. Концепція Нової української школи. Відновлено з: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
7. Сюй Фейфей (2017). Особливості формування виконавської уваги майбутнього учителя музики в процесі фортепіанної підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, (22), ч. 1, 146–150.
8. Шапар, В. Б. (2004). *Психологічний тлумачний словник*. Харків: Прапор.

9. Шишова, И. (2008). Освободить воображение. *Искусство в школе*, 4, 11-13.

Маргарита МОЛОКОЄДОВА

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

Науковий керівник І. Левицька

*кандидат педагогічних наук, доцент
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

ФОРМУВАННЯ ІМПРОВІЗАЦІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО

***Анотація.** Розглянуто основні аспекти формування імпровізаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі навчання гри на фортепіано. Розкрито сутність понять «імпровізація», «педагогічна імпровізація». Проаналізовано деякі умови ефективного формування досліджуваного феномена.*

***Ключові слова:** імпровізація, педагогічна імпровізація, імпровізаційні уміння, навчання гри на фортепіано, виконавські уміння, майбутні вчителі музичного мистецтва.*

FORMATION OF IMPROVISATION SKILLS OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC ARTS IN THE PROCESS OF LEARNING TO PLAY THE PIANO

***Abstract.** The main aspects of the formation of improvisational skills of future music teachers in the process of learning to play the piano are considered. The essence of the concept's «improvisation», «pedagogical improvisation» is revealed. Some conditions for the effective formation of the studied phenomenon are analyzed.*

***Key words:** improvisation, pedagogical improvisation learning to play the piano, improvisation skills, performance skills.*

Сучасне суспільство розвивається та змінюється найшвидшими темпами. Доступ до інформаційних джерел дозволяє людині постійно вдосконалювати власні вміння та навички. Виявити свої життєві орієнтири, розкрити власний потенціал, знайти натхнення у сьогоднішньому житті – дуже непроста задача. Особливої актуальності це набуває в контексті підготовки майбутніх учителів